

KAPİTALİST İDEOLOJİNİN GÖRSELLEŞTİRİLMESİ SÜRECİNDE İNSAN ODAKLI VE YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ ÜRETİMİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

A COMPARATIVE ANALYSIS OF HUMAN-CENTRED AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE-SUPPORTED PRODUCTION IN THE VISUALISATION PROCESS OF CAPITALIST IDEOLOGY

İlter ALKAN¹

ORCID: İ.A.0000-0002-3889-587X

Corresponding author/Sorumlu yazar:

¹ İlter Alkan

Trakya University, Türkiye

E-mail/E-posta: ilteralkan@gmail.com

Received/Geliş tarihi: 06.01.2026

Benzerlik Oranı/Similarity Ratio: %0

Revision Requested/Revizyon talebi: 23.02.2026

Last revision received/Son revizyon teslimi:
06.03.2026

Accepted/Kabul tarihi: 27.03.2026

Etik Kurul İzni/ Ethics Committee Permission:

There is no element in the study that requires ethics committee approval. / Çalışmada etik kurul onayı gerektiren bir unsur bulunmamaktadır.

Citation/Atf: Alkan, İ. (2026). Kapitalist İdeolojinin Görselleştirilmesi Sürecinde İnsan Odaklı ve Yapay Zekâ Destekli Üretim Karşılaştırmalı Analizi. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 16 (2), 890-909.
<https://doi.org/10.7456/tojdac.1857199>

Öz

Bu çalışma, küresel kapitalizmin üretim ve tüketim ilişkileri bağlamında tasarımın rolünü ve birey üzerindeki ideolojik etkilerini, insan odaklı yaratıcılık ile yapay zekâ destekli görsel üretimin karşılaştırmalı analiziyle incelemektedir. Marxist yaklaşımlar, tüketim ve gösteri toplumu teorileri (Baudrillard, Debord), Foucault'nun panoptikon kavramı ile yabancılaşma ve kültür endüstrisi eleştirileri, çalışmanın kuramsal zeminini oluşturmaktadır. Fransız İhtilali'nin (1789) ardından dünyada değişen sahiplik yapısı ve buna bağlı olarak kapitalist üretim ve tüketim ilişkileri hakim olduğu bilinen bir gerçektir. İngiltere'deki ikinci sanayi devrimi sonrası tüketim mallarına duyulan ihtiyaç her bir tasarımın nesnesini metaya dönüştürdüğü söylenebilir. Sermaye birikimi, teknolojik gelişmeler ve buna bağlı dijitalleşme ile emek, tartışmalı bir kavram haline geldiği söylenebilmektedir. Çalışmada odak grup tasarım eğitimi alan öğrencilerden oluşturulmuştur. Öğrenciler kapitalist ideoloji temalı altı adet dijital tasarım üretmişlerdir. Öğrenciler tarafından üretilen tasarımlar tüm ayrıntıları ile istemler düzenlenerek yapay zekâ görselleri üretilmiş ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular ile insanın yaratıcılığının, kapitalist ideolojinin soyut yapısını ve birey üzerindeki psikolojik/sosyolojik etkilerini eleştirel derinlik, duygusal aktarım ve sembolik zenginlik açısından yapay zekânın görsel üretimine kıyasla daha ayrıntılı ve katmanlı bir biçimde oluşturduğunu göstermektedir. Yapay zekânın ürettiği tasarımlar görsel üretim tekniği açısından başarılı olurken karmaşık ideolojik çelişkileri sorgulamakta ve derinlemesine bir anlatım sunmakta yetersiz kalmıştır. Bu durum, görsel iletişimde insan yaratıcılığının ve eleştirel düşünme becerisinin vazgeçilmez bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma, öğrencilerin kavramsal anlayışını ve yaratıcı düşünmesini geliştirerek akademik literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tasarım, Kapitalist İdeoloji, Yapay Zeka.

Abstract

This study examines the role of design and its ideological effects on individuals within the context of production and consumption relations in global capitalism, through a comparative analysis of human-centred creativity and AI-supported visual production. Marxist approaches, theories of consumption and the society of the spectacle (Baudrillard, Debord), Foucault's concept of the panopticon, and critiques of alienation and the culture industry form the theoretical basis of the study. It is a well-known fact that the ownership structure changed in the world after the French Revolution (1789) and that capitalist production and consumption relations became dominant. It can be said that after the second industrial revolution in England, the need for consumer goods turned the object of every design into a commodity. Capital accumulation, technological developments and the associated digitalisation have made labour a controversial concept. The students who formed the focus group in the study produced six digital designs on the theme of capitalist ideology. The designs produced were analysed comparatively with artificial intelligence images produced with the same requests. The findings show that human-centred creativity expresses the abstract structure of ideology and its psychological/sociological effects on the individual in a more detailed and layered manner than artificial intelligence in terms of critical depth, emotional transfer and symbolic richness. While artificial intelligence products possess aesthetic and technological success, they fall short in questioning complex ideological contradictions and offering in-depth perspectives. This situation highlights the indispensability of human creativity and critical thinking skills in visual communication. The study aims to contribute to academic literature by developing students' conceptual understanding and creative thinking.

Keywords: Design, Capitalist Ideology, Artificial Intelligence.

GİRİŞ

Kapitalist üretim ve tüketim ilişkilerinin geldiği aşamada, Fransız İhtilali'nin bir dönüm noktası olduğu ileri sürülebilir. Bu dönüm noktası, Marxist yaklaşımlar çerçevesinde burjuvazinin siyasal iktidarı ele geçirmesiyle yeni bir dönemin başlangıcı olmuş ve kapitalist ilişkilerin önünü açmıştır. İngiltere'deki ikinci sanayi devrimi ve daha sonra dünya savaşları, üretim ve tüketim ilişkileri belirleyen önemli sonuçlar doğuran tarihi dönemlerdir. Dünya'da küresel kapitalizm, iktisadi sistemlerin küresel ölçekte birbirleriyle ilişki içinde olduğu, sermaye birikimi ve ticaretin uluslararası düzeyde yoğunlaştığı bir yapı olarak tanımlanabilir. 1980'li yıllardan sonra neoliberal ekonomi politikalarının etkisiyle Türkiye ve dünya genelinde egemen hale gelen bu sistem, üretim, tüketim ve zenginlik dağılımını derinden şekillendirmiştir. Akademik çalışmalar, küresel kapitalizmin toplumsal ve ekonomik etkilerini farklı açılardan inceleyerek bu karmaşık yapıyı anlamaya çalışmaktadır. Bu çalışmanın merkezini oluşturan diğer temel yapı ise görsel tasarım ve bir görsel tasarım ürününün kurduğu iletişim etkinliği olacaktır. Tasarım ürünlerinin, küresel kapitalizm bağlamında üretim ve tüketim ilişkileri açısından sosyolojik ve ekonomik çerçevede ele alınması ve tartışılması önem taşımaktadır. Bu açıdan tasarım kavramına öncelikle yer vermek, ardından tasarımın kitlelerle kurduğu güçlü iletişimin yarattığı etkiyi, yani kapitalist ideolojiyi tartışmak gerekmektedir.

Haskett'in de ifade ettiği gibi, "*Tasarım, özünü kazıdığımızda, doğada örneği bulunmayan yollardan çevremizi biçimlendirip oluşturmaya, gereksinimlerimize hizmet etmeye ve yaşamlarımıza anlam katmaya yarayan insan özgü bir yetenektir*" (2013, s. 5). Ancak insana özgü bu yetenek kapitalist üretim ilişkileri içerisinde özünden koparılarak yalnızca sermaye yapısına hizmet eden bir kavram ve uygulama biçimine dönüştüğü söylenebilmektedir. Foster'a göre ise tasarım, küresel kapitalizmin merkezi bir amacı haline gelmiştir. Tüketici ürünleri, mimari ve grafik tasarım gibi alanlar, kapitalist üretim ve tüketim süreçlerine doğrudan entegre olmuştur. Foster bu durumu "tasarımın estetize edilmesi" olarak tanımlamış, bu noktada tasarım çıktıları işlevselliğin ötesine geçerek birer metaya dönüşmüştür (2015, s. 25). Bu çalışma kapitalist ideolojinin soyut yapısının görselleştirilmesi sürecini hem insan odaklı yaratıcılık hem de yapay zekâ destekli görsel üretim araçları açısından karşılaştırmalı olarak inceleyerek eleştirel bir problematiği araştırmayı amaçlamaktadır.

Kapitalist ideolojinin görsel temsili üzerine yapılan çalışmada, "meta", "emek", "artı değer" ve "yabancılaşma" gibi kavramların analitik bir çerçeveye dahil edilmesi, bu ideolojinin temelini oluşturan ekonomik ve toplumsal ilişkileri doğru anlama gerekliliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu kavramlar özellikle Marxist eleştirel teorisinin temel bileşenleri olup, ideolojik üretim mekanizmalarını, birey üzerindeki etkilerini ve kapitalist sistemin nasıl işlediğini anlamak için gerekli araçlar olarak tanımlanabilir.

Bu çalışma, insan yaratıcılığı, eleştirel düşünme ve algoritmik üretim arasındaki etkileşimi inceleyerek, öğrencilerin (odak grup) kapitalist ideolojinin kavramlarını görseller aracılığıyla algılayıp ifade ettikleri ve yapay zekâ sistemlerinin aynı istemleri nasıl yorumlayıp görselleştirdikleri arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyacaktır. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, insan ve YZ'nin kapitalist ideolojiyi nasıl temsil ettiğini eleştirel bir bakış açısıyla incelemektir.

Bu çalışma, YZ destekli üretim dinamikleri ve insan yaratıcılığı kullanarak kapitalist ideolojinin görsel temsili meselesini karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Marxist yaklaşımlar, tüketim ve gösteri toplumu teorileri, panoptikon kavramı ve yabancılaşma ve kültür endüstrisi eleştirileri, kapitalist ideolojinin görsel kültür ve medya aracılığıyla nasıl işlediğini anlamak amacıyla kuramsal çerçeve bu yönde oluşturmuştur.

Marx'ın ifade ettiği toplum kuramında alt yapı bir toplumun ekonomik temelini oluşturmaktadır. Üretici güçler olarak temellendirdiği alt yapı kuramı üretim araçları ve iş gücünü temsil eder. Onun ifade ettiği "maddi yaşamın üretimi" fikri, kapitalist üretim biçimini ve onunla gelişen toplumsal ilişkileri açıklar. Marx'a göre toplumsal yapı ve tarihsel gelişim, insanların yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli olan temel ihtiyaçların üretilmesi yoluyla ortaya çıkar. Bu üretim ilişkileri, toplumsal sınıfların ve çatışmaların ortaya çıkmasının temelini oluşturur. Marx'ın ortaya koyduğu bu alt yapı kuramı mülkiyet biçimleri, sınıf yapısı ve iş bölümünü ele alan üst yapıyı oluşturur. Bu yaklaşım hukuk, siyaset ve

kültürel üstyapının yükseldiği gerçek temeldir (2013, s. 48). Kapitalist sistemin devamlılığı, özellikle işçi sınıfının üretim araçlarını doğrudan kullanarak yaratılan artı-değerden kaynaklanmaktadır. Kapitalist üretim sistemi, işçi sınıfının emeği üzerinden kâr elde eder ve işçi sınıfının varlığı olmadan kendini var edemeyeceği söylenebilir.

Tarihsel olarak, Fordizm ve Post-Fordizm, sanayi üretimi ile özdeşleşen bu emek ilişkilerinin temelini oluşturmuştur. Antonio Gramsci, Henry Ford'un üretim süreçlerinden ilham alan Fordizmi teorik olarak incelemiştir. Gramsci'ye göre Fordizm, emek gücünü rasyonelleştirerek verimliliği artırmak için çalışanları üretim sürecinde tamamen mekanikleştirerek insan emeğinin değersizleşmesine sebebiyet verdiği bilinmektedir (2012, s. 55). Michel Aglietta ve David Harvey gibi düşünürler, Fordist modelin kriz sonrası esnek üretim süreçlerinin ortaya çıkmasıyla post-Fordizmi incelemiştir. Esnek birikim, emek kavramını, tüketim ilişkilerini ve çalışma süreçlerini yeniden düzenleyen yeni teknolojilerle sermaye döngüsünü hızlandıran bir sistemdir (Harvey, 2014, s. 156). Kitlesel üretim ile kitlesel tüketimi birbirine bağlayan bir model olan Fordist üretim biçimi, seri üretimin rasyonelleştirilmesi ve işçi ücretlerinin sürekli arttırılması üzerine kuruludur (Aglietta, 1979, s. 75).

Fuchs; "*Dijital Emek ve Karl Marx*" isimli eserinde kapitalizmin ideolojik boyutunu, günümüzde emeğin sömürüye maruz kalarak görünmez hale gelmesi olarak öne sürmektedir. Örneğin Marx'ın "ideoloji" kavramı, kullanıcıların ücretsiz ürettikleri içeriğin aslında büyük bir ekonomik değer taşıdığını fark etmemesinin bir sonucudur (2019, s. 52). Modern kapitalist toplumlarda, üretim ve tüketim ilişkileri içerisinde tasarım kavramı önemli bir araç konumunda olduğu söylenebilir. Fransız İhtilali, burjuvazinin iktidarı ele geçirmesiyle kapitalist ilişkilerin önünü açarak tasarımın toplumsal ve ekonomik işlevini yeniden tanımladığı söylenebilir. Yeni çağda tüketim, ihtiyaç duyulan şeyleri karşılamak için yalnızca bir araç olmaktan çıkarak, anlam ve kişisel kimlik oluşturmanın önemli araçlarından biri haline gelmiştir. İnsanlar artık tüketim yoluyla kim olduklarını ve sosyal statülerini belirlemektedirler (Baudrillard, 2016, s. 63). Bu bağlamda, tasarlanan metalar ve görsel tasarım ürünleri, bireylerin toplumsal konumlarını ve kimliklerini oluşturmalarında çok önemli bir konumdur. Panoptikon bir hapisane tasarımı modeliyken Foucault bu tasarım modelini "*gözetim toplumu*" kavramıyla iktidarın toplumsal düzeni nasıl oluşturduğunu ifade etmek için tanımlamıştır (2000, s. 251). Gösteri toplumu kavramı ise kapitalist üretim ve tüketim ilişkileri içerisinde yaşamın doğrudan deneyimlenmesi yerine imajların ve gösterilerin hüküm sürdüğü bir duruma işaret eder. Bu kavram, özne konumunda olması gereken insanın nesne konumunda olan meta ile yer değiştirdiğini başka bir deyişle bireylerin pasif tüketicilere indirildiğini ve nesnelere aracılığıyla var olmaya zorlanmasına vurgu yapmaktadır (Debord, 2006, s. 24). Max Horkheimer ve Theodor W. Adorno standartize edilmiş kültürel ürünlerin bireyleri nasıl pasifleştirdiğini ve kapitalist ideolojinin yayılmasına nasıl hizmet ettiğini incelemiştir. Onlara göre "*Kültür Endüstrisi, kendi kendini çoğaltan ve bireyleri rasyonelleşmiş bir sisteme uyum sağlamaya zorlayan bir mekanizmadır*" (2014, s. 154).

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE EVRENİ

ARAŞTIRMA EVRENİ: KAPİTALİST İDEOLOJİ VE GÖRSELLEŞTİRME

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, odak grup olarak belirlenen tasarım alanında eğitim alan öğrencilerin kapitalist ideoloji kavramını nasıl görselleştirebileceğini araştırır. İkinci bölümde öğrenciler tarafından üretilen tasarımlar, YZ uygulaması ile istem yoluyla detaylı bir şekilde düzenlenecek ve öğrencilerin istemleri ile ortaya çıkacak görseller karşılaştırılacaktır. Görsel üretim süreci açısından meta, emek, artı değer ve yabancılaşma gibi kavramlar, düzenlenen kapitalist ideoloji temalı görsellerin tartışılmasına yardımcı olacaktır.

Kapitalist ideolojinin temel özellikleri, tarihsel gelişimi, ekonomik ve toplumsal etkileri gibi ana başlıklar, araştırma sürecinde tasarlanacak görseller kullanılarak anlaşılacaktır. Çalışmanın amacı, öğrencilerin yaratıcı düşünme yeteneklerini ve kavramsal anlayışlarını geliştirmektir. Bu çalışmanın, 2024-2025 Eğitim Öğretim Yılı Trakya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarımı Bölümü ve İletişim ve Tasarımı Bölümü 3. Sınıf öğrencileri için etkili bir eğitim yöntemi olarak öne çıkacağı öngörülmektedir.

GRUP GÖRÜŞMESİ (ODAK GRUP ÇALIŞMASI)

Sosyal bilimlerde, belirli bir konu hakkında katılımcıların deneyimlerini ve görüşlerini daha iyi anlamak için grup görüşmeleri olarak bilinen bir nitel araştırma yöntemi kullanılır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bir veri toplama yöntemi olan grup görüşmesi, bireylerin psikolojik ve sosyo-kültürel özellikleri hakkında bilgi edinmeyi amaçlar. Bu yöntem, katılımcıların ortak bir konu başlığı altında ortaya çıkaracakları düşünce (fikir) ve uygulama (görsel) tasarımları hakkında bilgi edinmeyi amaçlar. Katılımcıların bakış açıları, deneyimleri, düşünceleri, tutumları ve alışkanlıkları, grup görüşmelerinden elde edilen bilgiler yoluyla kapsamlı bir bilgi sağlar. Bu görüşmelerde veriler sadece gözlemlerle değil, aynı zamanda grup üyeleriyle yapılan konuşmalardan, kullanılan materyallerden, üyelerin kayıt formlarından ve demografik özelliklerden bağımsız olarak elde edilen sonuçlarla da desteklenir (Erdoğan, 2012, s. 222). Grup görüşmeleri, benzer demografik özelliklere sahip 6 ila 8 kişi ve bir moderatörden oluşur. Katılımcıların özelliklerini ön planda tutar ve söylemin toplumsal bağlamına dikkat eder. Araştırma konusunu tartışmak için bir grup insan toplanır ve moderatör önceden hazırlanmış soruları her katılımcıya sırayla yöneltir (Kırcaali, 2004, s. 1-5). Bu süreçte üç ana yöntem kullanılır: Birincisi, araştırmacıların grup katılımcılarından duymak isteyecekleri şeyleri belirlemesi. İkincisi, grup görüşmesi yönteminin amacı, katılımcıların seçilmiş konular hakkında tartışmaları sağlamaktır. Üçüncüsü ise, grup etkileşimi yoluyla elde edilen verilerin araştırmacılar tarafından gözden geçirilerek analiz edilmesidir (Morgan, 1998: 6, akt. Erdoğan, 2012, s. 222).

GRUP GÖRÜŞMESİ (ODAK GRUP ÇALIŞMASI)

Trakya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İletişim ve Tasarımı Bölümü ve Grafik Tasarımı Bölümü'nden üçer olmak üzere toplam altı öğrenci bu araştırmanın grup görüşmeleri aşamasında yer almıştır. Bölümlerin müfredatında yer alan iletişim kavramları ve yaklaşımları ile kitle iletişimi derslerinde gösterdikleri başarı kriterleri katılımcı öğrencilerin belirlenmesinde kullanılmıştır. 09.05.2025 tarihinde saat 09.30'da gerçekleştirilmiştir. Teorik ve uygulama derslerinin yürütücüsü olarak moderatörlük görevini yürüttüm. Görüşmenin başlangıcında öğrencilere, temel tasarım ilkelerine bağlı kalarak tasarımın uygulama aşamasında renk ve uygulama konusunda teknik kısıtlamalar olmadan çalışabilecekleri konusunda bilgi verildi. Fikir geliştirme süreci, kapitalist ideolojinin görsel tasarım sonuçları üzerinden eleştirel ve geleneksel teorik yaklaşımlarla tartışmaya açıldı.

Grup içinde kapitalist ideolojinin görselleştirilmesi için dört ana kavramsal çerçeve ele alındı:

1. Tasarımın İdeolojik Bir Araç Olarak Konumu: İlk bulgu, tasarımın kapitalist sistem için bir ideolojik araç olarak kullanıldığı ve tasarım ürünlerinin tüketiciye "adeta giydirilmiş bir maske" gibi sunulduğudur.
2. Emek ve Dijital Emek: Kapitalist ideolojiyi üretim ilişkileri ve süreçleri açısından kapsamlı bir şekilde tartışmak amacıyla, ikinci temel odak noktası emek ve dijital emek kavramlarıdır. Bu kavramlar, tasarım ürünleri üzerinde ideolojiyi göstermek için kullanılmaktadır.
3. Tüketim Toplumu: Jean Baudrillard'ın "Tüketim Toplumu" fikri ve sosyolojik eleştirileri, görsellerin düzenlenmesinde temel oluşturan bir başka kavramsal çerçevedir.
4. Yabancılaşma: Tasarımın kapitalist toplumda bireyler üzerindeki yabancılaştırıcı etkisi (Foster, 2005, s. 62), yani bireylerin tüketim yoluyla kimliklerini oluşturmaya zorlanması durumu, grup görüşmesinin son ana fikriydi.

Bu doğrultuda üretilen tasarımların, kapitalist ideoloji bağlamında emek ve dijital emek, tüketim toplumu ve yabancılaşma kavramları çerçevesinde somutlaştırılması amaçlanmıştır.

ANALİZ

Bu bölüm, YZ ve insan yaratıcılığı kullanarak kapitalist ideolojinin görsel temsilini karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Görsellerdeki ideolojik temsillerin çözümlenmesinde, Jean Baudrillard'ın tüketim toplumu, Guy Debord'un gösteri toplumu, Foucault'un panoptikon kavramı ve eleştirel teorinin yabancılaşması ile kültür endüstrisi eleştirileri ana referans noktalarıdır.

ANALİZ YÖNTEMİ

Görsel analizin amacı, her iki görselin içsel öğelerini (kompozisyon, renk, figürler, semboller ve mekân kullanımı) ve bu öğelerin kapitalist ideolojiye ilişkin kavramlarla (tüketim, gözetim, yabancılaşma, gösteri ve beğenilme arzusu) nasıl ilişkili olduğunu göstermektir. Anlamın inşası, eleştirel derinliğin ve ideolojik mesajın aktarımı, görseller arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları incelemek için temel olacaktır. Çalışmada altı öğrenci tasarımı ve yapay zekâ çalışmaları incelenecektir.

Şekil 1 'de görülen öğrenci çalışmasının genel kompozisyonu, karanlık, kuralsız ve karmaşanın öne çıktığı bir şehir manzarasını temsil etmektedir. Köprüler, yollar ve göğe uzanan binalar, modern kent yaşamının karmaşıklığını ve bireyin bu yapı içindeki yerini temsil eder. Bununla birlikte, asıl dikkat çeken şey, sağdan ve soldan yükselen ve üzerinde devasa ekranların yer aldığı, adeta bir gözetim kulesi gibi konumlanan dijital panolardır. Bu panoların düzensiz, organik olmayan yükselişi, görseldeki gerilimi arttırmaktadır.

Ekranlardaki güvenlik kameraları ve altta yürüyen insan kalabalığının üzerindeki kırmızı kalp şeklindeki "beğeni" ikonları, görseldeki öne çıkan unsurlardan biridir. Foucault'nun "gözetim toplumu" yaklaşımı ile doğrudan bağlantılıdır. Dijital platformlar bireyleri sürekli olarak izlemektedir ve onları kendi denetleyicisi haline getirmektedir. Sosyal medyadaki "beğeni" duygusu, bireyin davranışlarını ve yaşam tarzını etkileyen bir iç kontrol mekanizmasına dönüşmüştür. Ekranda selfie çeken genç, günümüz insanının sürekli görünür olmak ve onay almak için çabaladığını gösterdiği söylenebilir. Jean Baudrillard'ın "Tüketim Toplumu" ve Guy Debord'un "Gösteri Toplumu" kavramları, ekranlarda yer alan idealize edilmiş bedenler (bikini giyen kadın ve kaslı erkek), romantik çiftler ve "beğeni" ikonları ile ilişkilendirilebileceği söylenebilir. Görüntüler insanlara idealleştirilmiş yaşam tarzlarını tüketmeye teşvik etmektedir ve gerçek kimlikleri yerine sanal varlıklar üzerinden var olmaya çalıştıkları söylenebilir. Görselde sosyal sermaye ve değer ölçüsü beğeni sayıları üzerinden kurgulanmaktadır. Şehir atmosferi karanlık ve bir nevi belirsiz olarak kurgulanmış, figürlerin yüzlerinin neredeyse hiç görünmemesi veya silüet halinde olması, bireyin yaşam içerisinde yabancılaşmasını temsil ettiği ifade edilebilir. Yabancılaşmanın bir sonucu olarak bireyler gerçek ilişkiler yerine sanal iletişim ağları içerisinde ilişki kurduğu ve kendi özlerinden koparak gösteri için yaşayan nesnelere dönüştüğü söylenebilir. Görselde kullanılan koyu ve soğuk tonlar (gri ve lacivert) yoğun olarak kullanılmıştır. Kırmızı, mor ve turkuaz gibi yapay parlak renkler ekranlardan yayılarak sanal bir çekim merkezi yaratmakta ve tehlikeyi vurguladığı söylenebilir. Bir uyarı işareti gibi parlayan kırmızı "beğeni" ikonları vardır. Şekil 1 'deki öğrenci çalışmasının kapitalist ideolojinin çağdaş dünya üzerindeki dönüştürücü ve kimi zaman zararlı etkilerine dair güçlü bir eleştirel bakış açısı sağladığı söylenebilir. Özellikle sosyal medyanın gözetim, onay ve yabancılaşma aracı olarak kullanılmasını derinlemesine analiz edildiği gözlemlenirken, tasarım, estetik ve sembolik olarak karmaşık toplumsal süreçler doğru bir şekilde ifade edilmiştir.

Şekil 1. Odak Grup katılımcısı Öğrenci 1 tarafından geliştirilmiştir. [Telif Hakkı (2025) Öğrenci 1]. Öğrenci 1 (kişisel iletişim, 09 Mayıs 2025).

Yapay zekâ tarafından üretilen çalışma (Bkz. Şekil 2) dört farklı karede benzer bir temayı yansıttığı söylenebilir. İnsanlar ve büyük dijital ekranlarla çevrili kentsel alanlar gösterilirken kompozisyonlar uygulama tekniği olarak daha simetrik ve biçimsel olarak görünmektedir. Ekranlar genellikle düzgün geometrik şekillerde (silindir, küp, dikdörtgen) sunulmuştur. Görsellerde ekranlarda beliren çok sayıda küçük ikon, resim ve video gösterimi, modern tüketim kültürünün ve enformasyon çağının aşırı bilgi yükünü temsil ettiği söylenebilir. Her karede insanlar bu ekranlara bakmakta veya telefonlarıyla etkileşim halindedir. Bu ifade biçimi Debord'un "gösteri" kavramının ve Baudrillard'ın "tüketim toplumu" analizinin yüzeysel bir temsili olarak, her şeyin bir "ürün" veya "içerik" olarak sunulduğu bir dünyayı gösterdiği söylenebilir. Görseller, bireylerin dijital araçlarla sürekli bağlantıda olduğunu ve yaşamlarının büyük bir kısmının ekranlar üzerinden gerçekleştiğini vurgusunu yarattığı söylenebilir. Ancak bu bağlantılılığın ardındaki ideolojik katmanlar (gözetim, manipülasyon, yabancılaşma) öğrenci görselindeki kadar net ve eleştirel değildir. Görseller, genellikle neon ışıklar ve parlak renklerle estetik açıdan çekici, adeta birer alışveriş merkezini andıran dijital kamusal alanlar yaratmıştır. Bu durum, kapitalizmin kendini çekici ve arzu edilebilir kılma stratejisini yansıtır. Parlak neon ışıklar, canlı renkler ve genellikle gece veya alacakaranlık atmosferi, dijital dünyanın cazibesini ve sürekli uyarılmışlık halini yansıtır. Yapay zekâ ürünü olan bu görseller, kapitalist ideolojinin bazı yüzeysel tezahürlerini (tüketim, dijitalleşme, gösteri) başarılı bir şekilde yansıttığı söylenebilir. Ancak öğrenci çalışmasının aksine, bu görsellerde derinlemesine bir eleştirel perspektif veya ideolojinin neden olduğu çelişkiler bulunmamaktadır. Yapay zekâ tarafından üretilen görsellerin konuyu basitçe betimlediği ancak onu sorgulamadığı veya altında yatan karmaşık mekanizmaları görsel olarak ortaya koymadığı görülmektedir. Yapay zekâ tarafından istemler ile üretilen görseller daha çok estetik bir sunum olarak değerlendirilebileceği söylenebilir.

İki görselin karşılaştırmalı analizi, yapay zekâ destekli üretim ve insan odaklı yaratıcılık gibi kapitalist ideolojinin görsel temsiliinde kullanılan farklı teknikleri göstermektedir. Öğrenci tarafından üretilen görselde (Şekil 1) kapitalist ideolojinin gözetim, yabancılaşma ve gösteri gibi konuları çok kapsamlı ve eleştirel bir şekilde ifade ettiği görülebilirken, yapay zekâ tarafından oluşturulan görseller bu kavramları daha yüzeysel ve betimleyici bir şekilde ele almıştır. Yapay zekâ tarafından oluşturulan görseller, sanal şehir veya enformasyon çağı gibi temaları daha biçimsel ve estetize edilmiş bir şekilde sunarken, öğrenci görseli ideolojinin bireyler üzerindeki sosyolojik ve psikolojik etkilerine dair daha derin bir anlayış sunar (Şekil 2). Mevcut veriler, YZ'nin eleştirel bir bakış açısı oluşturmakta zorlandığını göstermektedir. Öğrenci tarafından üretilen tasarımda (Şekil 1) "beğeni" ikonlarının yarattığı gerilim ve

karanlık ortam, kapitalist ideolojinin yarattığı kaygı ve baskı duygularını başarıyla aktarmaktadır. Yapay zekâ görsellerinde (Şekil 2) derin, duygusal veya deneyimsel ifade biçimi yoktur. Öğrenci çalışmasında (Şekil 1) distopik mimari, kalp ikonları ve güvenlik kameraları gibi öğeler, ideolojik eleştiriyi destekler ve güçlü sembolik anlamlar taşır. Yapay zekâ görsellerinde (Şekil 2) oluşturulan ikonlar ve ekran panolarında mecazi anlatıma başvurulmamıştır, görseller daha çok tüketim çeşitliliğini ve enformasyon yoğunluğunu vurgulamaktadır. Foucault'nun "gözetim toplumu" kuramı gibi ileri düzey teorik kavramların görselleştirilmesindeki başarı, öğrencinin konuyu sadece betimlemediğini, aynı zamanda özgün bir yorum ve bakış açısı geliştirdiğini kanıtlar niteliktedir. Yapay zekâ üretimleri ise belirli istemler (prompts) doğrultusunda, mevcut görsel veri setlerinden sentezlediği estetik çıktılar sunmakla sınırlı kalmakta ve kavramsal bir inşa sürecinden ziyade biçimsel bir kolaj sergilemektedir.

Şekil 2. Midjourney. (2025). *In a bustling city square dominated by high-tech surveillance cameras and massive digital screens showcasing luxury lifestyle social media profiles, a diverse crowd of individuals remains isolated and engrossed in their devices, illustrating the intersection of capitalist consumption and digital validation* [Dijital Görüntü]. Midjourney. <https://www.midjourney.com/>

İkinci öğrenci tarafından düzenlenen görselde (Bkz. Şekil 3) iç çamaşırıyla oturan kashı bir erkek figürü, yatak odası gibi özel bir alanda yer almaktadır. Mekân karanlık ve izole bir biçimde sunulmuş ve dış dünyayla bağlantı sadece cep telefonu ile sağlandığı görülmektedir. Bu durum, kişinin en gizli alanında bile dijital dünyanın yalnızlığını ve kuşatmasını vurguladığı söylenebilir. Guy Debord'un "Gösteri Toplumu" fikri, ekrandaki gülümseyen, çekici erkek resmi ile gerçek hayattaki solgun, mutsuz ve yorgun erkek resmi arasındaki keskin ayrımı göstermektedir. Görselin ana teması, bireyin kendi yarattığı sanal imajından uzaklaşmasıdır. Ekranda gösterilen "mükemmel" benlik ile gerçekte yaşanan "yetersiz" hissetme hali arasındaki bu fark, bireyin kendi özünden ve içsel gerçekliğinden uzaklaşarak dışsal onaylara güvenmesini gösterir. Telefonda yayılan ve erkeğin bedenine adeta yapışan kalpler veya beğeniler, sanal onaylamanın artık fiziksel bir ihtiyaç haline geldiğini gösterir. Sosyal medya, "beğeni" ve "onay" gibi soyut malların tüketildiği bir pazardır. Mekânın karanlık ve soğuk renklerle düzenlenmiş olması (mavi ve gri) bireyin yalnızlığını ve mutsuzluğunu daha da derinleştirdiği düşüncesini yarattığı söylenebilir. Telefon ekranından yayılan parlak yapay ışık ve kırmızı kalpler, dijital onayın cazibesini ve bireyin iç dünyasını nasıl ele geçirdiğini gösterir. Telefonun mavi ışığı, beden üzerinde sanal dünyanın etkisini vurgulamak için bir parıltı çıkarır. Öğrenci çalışması (Şekil 3) sosyal medyanın

bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini, sanal kimlik inşasını ve yabancılaşmayı ele almıştır. Görsel, kapitalist ideolojinin bireyi tüketim ve gösteri döngüsüne nasıl hapsettiğine dair kapsamlı bir sosyolojik eleştiri sunduğu söylenebilir.

Yapay zekâ tarafından üretilen görselde (Şekil 4) odalarında ekranlarla çevrili yalnız bireyleri gösteren benzer bir temayı dört farklı karede gösterir. Birey bu dijital yığın ortasında izole bir şekilde konumlanmıştır. Görseldeki duvarları ve zemini kaplayan çok sayıda ekran, güncel bilgi ve medya bombardımanını doğrudan yansıtır. Bireyler görselde bu enformasyon akışının pasif müşterileri olarak gösterildiği söylenebilir. Bu durum Guy Debord'un "gösterinin yaygınlığı" ve Jean Baudrillard'ın "gösterge tüketimi" ile ilişkilendirilebilirken tüketimin eleştirel boyutu (yani bireyi nasıl sömürdüğü) belirgin bir şekilde gösterilmediği söylenebilir. Günümüzde dijital içerikler aracılığıyla insanların fiziksel olarak bir arada olmasalar da sürekli "bağlantıda" olma yanılsamasına kapılırlar. Bu, yalnızlığın artık bir "tüketim biçimi" haline geldiği gösterilmektedir. Frankfurt Okulu'nun kültür endüstrisi eleştirileriyle ekranlardaki çeşitli içerikler (film sahneleri, görüntüler vb.) ilişkilendirilebilir. Bireyin pasifize edilmesine ve mevcut sistemin yeniden üretilmesine yardımcı olan standardize edilmiş içerikler, kitle iletişim araçları ve dijital platformlar aracılığıyla dağıtılır. Bununla birlikte, bu eleştirel bağlam net bir şekilde kavranamamıştır. Mor, mavi ve kırmızı gibi canlı renkler, resimde parlak neon ışıklar tarafından hakimdir. Dijital dünyanın cazibesini, dinamizmini ve sürekli uyarılmışlık halini bu renkler temsil eder. Odaların karanlık olmasına rağmen, ekranlardan yayılan yoğun ışık, dijital dünyanın bireyin iç mekânını nasıl aydınlattığını ve onu nasıl kapladığını gösterir. Dijitalleşmenin ve ekran bağımlılığının bir sonucu olarak ortaya çıkan yalnızlık ve izolasyon, bu yapay zekâ ürünü görsellerde net bir şekilde yansıtılmaktadır. Bununla birlikte, sanal benlik ve gerçek benlik arasındaki yabancılaşma gibi daha derin ideolojik eleştiriler, öğrenci görselindeki bireysel psikolojik çatışma gibi zayıf bir şekilde gösterilmektedir. (Bkz. Şekil 3). Görsel daha çok "dijital çağda yalnızlık" konusunu genel bir gözlem olarak sunar ve bu durumu kapitalist ideolojiyle nasıl yapısal olarak bağlantılı olduğunu derinlemesine sorgulamamaktadır.

Şekil 3. Odak Grup katılımcısı Öğrenci 2 tarafından geliştirilmiştir. [Telif Hakkı (2025) Öğrenci 2]. (kişisel iletişim, 09 Mayıs 2025).

Yapay zekâ tarafından üretilen kompozisyon (Şekil 4), merkezine ekranlarla çevrili yalnız birey figürünü alarak dijital izolasyon temasını işlediği söylenebilir. Bu görsel kurgu, duvarları ve zemini istila eden ekran yığınları aracılığıyla, çağdaş bireyin maruz kaldığı yoğun enformasyon

bombardımanını somutlaştırmaktadır. Görselde birey dijital akışın ortasında edilgen bir figür olarak konumlandırılmıştır. Bu durum, Guy Debord'un "gösterinin yaygınlığı" ve Jean Baudrillard'ın "gösterge tüketimi" kavramlarıyla doğrudan ilişkilendirilebilir. Yapay zekâ bireyi bu semiyotik evrenin içinde bağlantıda olma yanılgısı yaşayan bir figür olarak sunarken, yalnızlığın kendisinin nasıl bir tüketim nesnesine dönüştüğünü görselleştirdiği söylenebilir. Yapay zekâ üretimi (Şekil 4) tüketim pratiklerinin bireyi nasıl sömürdüğüne dair yapısal bir eleştiri sunmak yerine, durumu mevcut veriler ışığında salt bir durum tespiti olarak yansıtmaktadır.

Ekranlarda yer alan standardize edilmiş içerikler (Şekil 4) (film sahneleri, parçalı görüntüler), Frankfurt Okulu'nun kültür endüstrisi eleştirileri bağlamında ele alınabilir. Kitle iletişim araçları ve dijital platformlarca dağıtılan bu imajlar, sistemin yeniden üretimine hizmet eden birer araç niteliğinde olduğu söylenebilir. Görselde kullanılan mor, mavi ve kırmızı neon tonları, dijital evrenin dinamizmini ve birey üzerindeki kesintisiz uyarılmışlık halini temsil eden bir yapı kurmaktadır.

Yapay zekâ çıktıları (Şekil 4) dijitalleşmenin bir sonucu olan izolasyonu net bir şekilde yansıtmaya rağmen, sanal benlik ile gerçek benlik arasındaki ontolojik ayrımı ve kapitalist sistemin yarattığı yapısal yabancılaşmayı sorunsallaştırmakta yetersiz kaldığı söylenebilir. Öğrenci tarafından üretilen çalışmadaki (Şekil 3) bireysel-psikolojik çatışma ve ideolojik hesaplaşma, YZ görselinde (Şekil 4) yerini estetik bir "dijital çağ yalnızlığı" panoramasına bırakmıştır.

Yapay zekâ üretimi (Şekil 4), her ne kadar kapitalist ideolojinin sonuçlarını estetik bir dille betimlemede başarılı bir "ayna" görevi üstlenmiş olsa da bu sonuçların ardındaki nedensel ilişkileri eleştirel bir perspektifle sorgulamakta başarısız olduğu söylenebilir. YZ'nin (Şekil 4) ideolojiyi sentezlenecek bir veri seti olarak işlemesi, üretimin kavramsal bir derinlikten öte sadece biçimsel bir yapı olarak kurgulanmasına neden olmaktadır.

Şekil 4. Midjourney. (2025). *In a dimly lit, surreal room cluttered with social media icons, a lonely young man sits surrounded by screens displaying his various curated personas, his eyes reflecting a deep yearning for true connection as he compulsively seeks digital validation through his phone* [Dijital Görüntü]. Midjourney. <https://www.midjourney.com/>

Üçüncü öğrenci tarafından düzenlenen görselde (Bkz. Şekil 5) sırtı dönük bir kadın figürü, iç çamaşırıyla aynaya bakmaktadır. Kadının baktığı aynada ise sıkı bir korse giymiş, makyajlı, sarı saçlı, modası geçmiş bir kadın figürü yansımaktadır. Mekân bir yatak odası olarak düzenlenmiştir. Ayna, içsel sorgulama ve dışsal bir imajla yüzleşmenin önemini vurguladığı söylenebilir. Ayna görüntüsünde korse

giyen figür, tarih boyunca değişen ve kapitalist güzellik endüstrisi tarafından dayatılan ideal beden algılarını temsil ettiği söylenebilir. Kitle iletişim araçları tarafından yaygınlaştırılan ve özellikle İkinci Sanayi Devrimi'nden sonra ortaya çıkan güzellik standartları, bireyleri belirli bir ideal beden ölçülerine uymaya zorladığı söylenebilir. Bu baskının ve beden bir ürün gibi görünmesinin somut bir göstergesi korse olarak ifade edilebilir. Kadın ayna önünde kendi bedenini adeta bir metaya dönüştürmek için durduğu söylenebilir. Aynadaki ideal görünümü oluşturmak için kullanılan ölçümler ve korse, bedenin kapitalist sistem için bir tüketim nesnesi haline geldiğini ve sürekli olarak iyileştirilmesi ve satılabilir bir biçimde sunulmasına vurgu yaptığı söylenebilir. Baudrillard'ın tüketim toplumu eleştirisi, güzellik ürünleri ve giysiler üzerinden devam eden tüketim döngüsüne benzetilebilir. Kapitalizmin yarattığı yabancılaşmanın bir örneği, kadının kendi doğal bedenine yabancılaşarak aynadaki idealize edilmiş bir imaja dönüşme çabası olarak nitelendirilebilir. Birey piyasa koşullarının ve toplumsal normların dayattığı bir kimliği benimsemeye zorlandığı ifade edilebilir. Görselde kullanılan pastel renk tonlar ile oluşturulan estetik algısı bir anlamda kadın üzerinde hegemonik bir baskı yaratmaktadır. Aynadaki figürün yüz ifadesinde görülebilen gerginlik dayatılan bu estetik algısının toplumsal normlar ile bireysel kimlik arasındaki çatışmayı temsil etmektedir. Görsel, toplumsal baskı ile bireysel çatışmayı bir anlamda bir araya getirdiği söylenebilir.

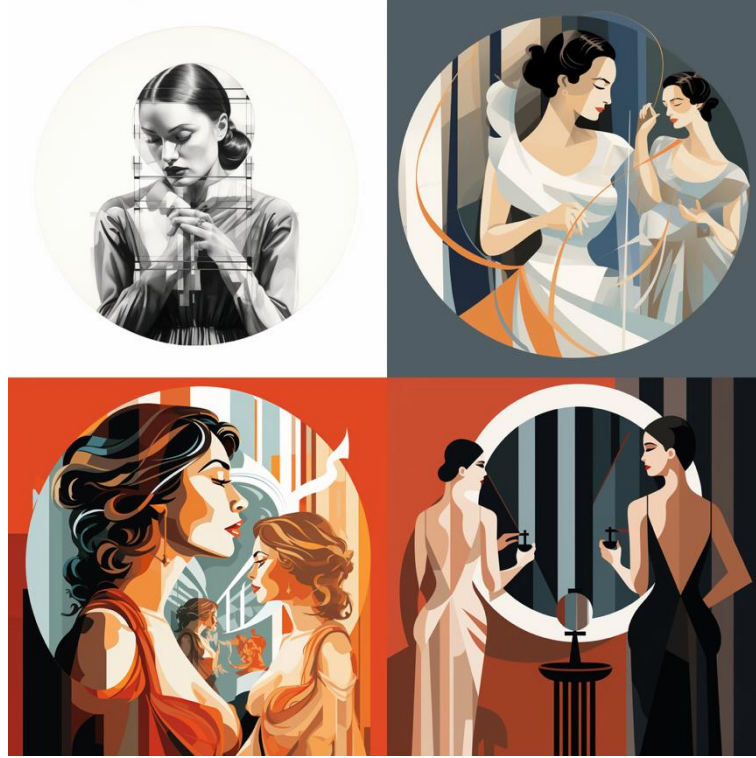

Şekil 5. Odak Grup katılımcısı Öğrenci 3 tarafından geliştirilmiştir. [Telif Hakkı (2025) Öğrenci 3]. (kişisel iletişim, 09 Mayıs 2025).

Yapay zekâ tarafından üretilen görselde ise (bkz. Şekil 6), dört farklı karede kadın figürlerine yer verilmiş ve genellikle ayna veya yansıma teması etrafında şekillenen estetik kompozisyonlar kurgulanmıştır. Görseller Art Deco veya Art Nouveau tarzı bir estetiğe sahiptir, bu da geçmiş güzellik standartlarına yapılmış bir gönderme olarak yorumlanabilir. Figürler genellikle zarif, stilize edilmiş ve idealize edilmiş beden formlarına sahiptir. Görsellerdeki kadın figürleri, kusursuz hatlara, pürüzsüz tenlere ve zarif duruşlara sahiptir. Bu durum, kapitalist güzellik endüstrisinin sürekli olarak “mükemmel” ve “ulaşılabilir” bir güzellik imajı pazarlamasını yansıtır. Güzellik, bir arzu nesnesi olarak estetize edilmiştir. Görsellerde kadınların aynaya bakması veya kendilerini incelemesi, güzellik endüstrisinin bireyi sürekli kendini “geliştirmeye” ve “düzeltmeye” teşvik eden tüketim döngüsüne

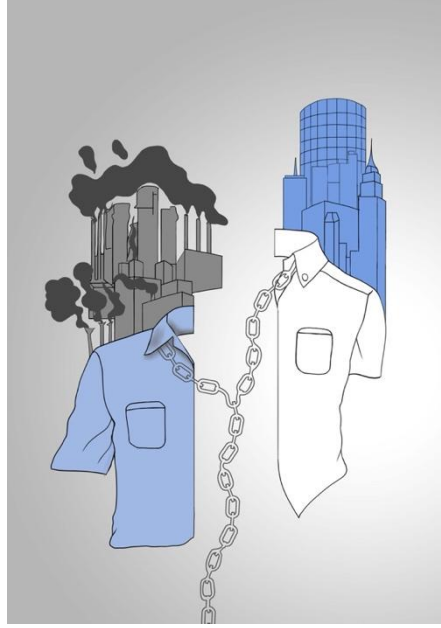
işaret edebilir. Parfüm şişeleri gibi nesnelere varlığı, güzellik ürünlerinin tüketimini ima ettiği düşünülebilir. Görseller, Debord'un gösteri kavramını daha çok sunum veya görsel cazibe açısından ele alır. Kadınlar estetik ve çekici pozlar sergiler, bu da onların birer gösteri nesnesi haline geldiğini düşündürebilir. Ancak bu gösterinin ardındaki sömürü veya yabancılaşma boyutu derinlemesine işlenmemiştir. Parlak, canlı renkler ve ışıklandırma, görselleri estetik açıdan dikkat çekici hale getirmektedir. Renk paleti genellikle bir tasarım ve sanat akımı olan Art Deco'nun zengin ve iddialı tonlarını yansıttığı söylenebilir. Yapay zekâ ürünü olan bu görseller, "güzellik algısının değişimi" gibi bir temayı estetik ve sanatsal bir dille yansıtmaktadır. Ancak bu değişimin kapitalist ideolojiyle olan bağlantısı, dayatılan standartların baskıcı yönü veya bireyin bu süreçteki yansıtılmak istenen sıkıntıları gibi göstergeler eleştirel açıdan doğru gösterilemediği söylenebilir. Görsel daha çok güzelliğin çeşitli formlarını estetik açıdan sunmayı amaçlarken bir eleştiri veya sorgulama içermediği söylenebilir.

Bedenin metalaşması veya yabancılaşması gibi kavramlar, öğrenci çalışmasındaki (Bkz. Şekil 5) kadar belirgin olmadığı ifade edilebilir. Yapay zekâ üretimi, güzellik kavramını daha çok ideal formlar ve estetik çekicilik üzerinden tanımlama eğiliminde olduğu söylenebilir. Öğrenci çalışmasında (Şekil 5) kapitalist güzellik endüstrisinin dayattığı standartların birey üzerindeki baskısını ve yabancılaşmayı eleştirel bir şekilde ayna objesi kullanarak metafor oluşturur. Öğrenci çalışmasında güzelliğin ideolojik bir araç olarak nasıl kullanıldığı, insanların kendi bedenlerine nasıl yabancılaştığı ve bu yabancılaşmanın yarattığı sorun gösterilmektedir. Bununla birlikte yapay zekâ tarafından oluşturulan görseller (Şekil 6), güzellik konusunu daha yüzeysel ve estetik bir şekilde ele alır, bu görseller, baskıcı güzellik standartlarını veya bireysel çatışmaları yansıtmaz. Yapay zekâ görselleri (Görsel 6), estetik açıdan dikkat çekici olmasına rağmen bu tür duygusal veya zihinsel özelliklerden yoksundur, figürler tipik olarak sakin ve duygusuzdur. Güzellik endüstrisinin kadınları nasıl işlediğini ve şekillendirdiğini gösteren öğrenci görseli (Şekil 5), ölçü aleti ve korse gibi sembollerini içerir. Güzellik, yapay zekâ görselleri tarafından daha çok sanatsal bir form olarak algılanır ve bu endüstrinin kapitalist dinamiklerine dair güçlü bir işaret içermez. Öğrenci çalışması (Şekil 5) aynadaki tezatlık olarak bilinen benzersiz bir görsel metafor kullanarak karmaşık ideolojik ve toplumsal sorunları ifade etme yeteneğini göstermektedir. Yapay zekâ tarafından üretilen görseller (Şekil 6), güzellik kavramını yaygın estetik kalıplar içinde yeniden oluşturur, bu görseller eleştirel düşünmeyi teşvik etmez, sadece görsel olarak güzel olanı algıladığı söylenebilir. Bu iki görselin analizi, insan odaklı yaratıcılığın, özellikle eleştirel derinlik, duygusal detaylar ve kavramsal odaklanma açısından, kapitalist ideolojinin güzellik algısını ve beden üzerindeki etkilerini yaratmada başarılı olduğu söylenebilir. Yapay zekâ üretimleri (Şekil 6), belirli temaları sanatsal ve estetik açılardan etkileyici bir şekilde aktarabilse de, ideolojinin insan üzerindeki baskıcı ve yabancılaştırıcı etkilerini insan kadar eleştirel ve incelikli bir şekilde ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. Eleştirel düşüncenin, insani deneyimin ve sanatsal yorumlamanın görsel iletişim için hayati önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Şekil 6. Midjourney. (2025). *In an evocative scene of self-reflection, a confident contemporary woman stands before a mirror where the translucent reflection of a historical figure appears, creating a visual dialogue between modern style and past beauty standards to explore the evolving complexities of societal expectations.* [Dijital Görüntü]. Midjourney.
<https://www.midjourney.com/>

Dördüncü öğrenci tarafından üretilen görselde (Şekil 7) gösterildiği gibi, gömleğin sol yarısı, dumanlar çıkan sanayi tesisleri ve kentsel binalarla iç içe geçmiş gri bir manzara ile bütünleşirken, sağ yarısı gökyüzüne uzanan modern, cam binalarla dolu mavi bir kentsel silüeti temsil etmektedir. Gömleğin iki yakası bir zincire bağlı. Bu tasarım, sanayi toplumundan dijital ve çağdaş topluma geçişi ve emeği temsil eder. Görselde emek kavramı zincir metaforu ile işçi sınıfına bir göndermede bulunmaktadır. Maddi yaşamın üretimi yaklaşımını işçi sınıfını merkeze alarak temellendiren Marx, komünist manifesto adlı eserinde “işçi sınıfının zincirlerinden başka kaybedeceği bir şeyi yok” söylemine gönderme yapıldığı söylenebilir (Marx & Engels, 2014, s. 89). Zincir metaforu ile çalışanların kapitalist sisteme olan bağımlılığını ve özgür olamayışlarını ima ettiği düşünülebilir. Gömlek, işçinin mavi veya beyaz yakalı çalışmanı temsil ederek, sömürü ilişkisinin her zaman var olduğunu gösterir. Mavi gömlek fabrika işçisinin gri şehir ve dumanlı fabrikalar görüntüsü ile fordist üretim modelinin endüstriyel ve kitlesel üretimini çağrıştırmaktadır. Beyaz yakalı gömlek modern iş insanını temsil etmektedir. Post-Fordist dönemin bilgi ekonomisi, hizmet sektörü ve dijital emeğe geçişini temsil eder. Bununla birlikte, her iki dönemde de emek sisteme zincirle bağlıdır, yani üretim modelinin değişmesi sömürünün ve bağımlılığın sona erdiği anlamına gelmez. Bu zincirleme durumun günümüzdeki kavramsal karşılığı dijital emek kavramıdır. Gömleğin ikiye bölünmesi ve insan figürünün olmaması, emeğin insan bedeninden ayrı, soyut bir kategoriye dönüşmesini ifade ettiği söylenebilir. Marx'ın yabancılaşma olarak bilinen kavramıyla bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu kavram, çalışanların kendi emeğine, üretim sürecine ve ürettikleri ürüne yabancılaşmalarını ifade eder. Sol tarafta gri ve koyu duman, Fordist dönemin ağırlığını, kirliliğini ve kasvetini temsil ederken, sağ tarafta daha açık mavi tonlar, Post-Fordist dönemin daha temiz, parlak ve modern görünümünü temsil etmektedir. Öğrenci çalışması (Şekil 7), kapitalist ideolojinin üretim ilişkileri, emek ve yabancılaşma gibi kavramları tarihsel bir perspektifle (Fordizm-Post-Fordizm) birleştirerek, üretim süreçleri açısından değişimin sadece biçim değiştirdiğini, temel sömürü dinamiklerinin devam ettiğine dair güçlü ve soyut bir eleştiri sunduğu söylenebilir.

Şekil 7. Odak Grup katılımcısı Öğrenci 4 tarafından geliştirilmiştir. [Telif Hakkı (2025) Öğrenci 4]. (kişisel iletişim, 09 Mayıs 2025).

YZ tarafından üretilmiş olan görselde ise (Bkz. Şekil 8) dört farklı karede, iş insanı olarak gösterilmiş erkek figürleri ve zincir motifleri görülmektedir. Figürler genellikle resmi giysiler içinde, bazen zincirlerle oturmuş, bazen zincirleri taşıyor veya onlara bakıyor şekilde betimlenmiştir. Atmosfer, modern iş dünyası veya kurumsal bir ortamı çağırıştırır. Her karede görülen zincirler, bireyin kapitalist sistem içindeki bağımlılığını, kısıtlamalarını ve özgür olamayışını doğrudan sembolize eder. Bu, Marx'ın yabancılaşma ve sömürü kavramlarının yüzeysel bir görselleştirmesidir. Figürlerin takım elbiseli olması, bu zincirlenmenin sadece fabrika işçileriyle sınırlı olmadığını, beyaz yakalı çalışanları da kapsadığını ima edebilir. Zincirler, modern iş dünyasındaki köleliği veya hapsedilişi görsel bir metaforla ifade eder. Bireylerin zincirlerle oturması veya yürüyüşlerine eşlik etmesi, sistemin bir parçası olarak hareket etme zorunluluğunu gösterir. Figürlerin benzer giysiler içinde olması ve bazen yüz ifadelerinin belirsizliği, kurumsal kimliğin bireysel özgürlükleri ve kimlikleri nasıl sınırladığını düşündürülebilir. Görsellerde genellikle soğuk tonlar (mavi, gri) ve keskin ışık-gölge karşıtlıkları kullanılır. Bu modern iş dünyasının ciddiyetini bazen de soğuk ve mekânîk yapısını yansıtır.

Yapay zekâ üretimi görseller ise (Bkz. Şekil 8.), zincir metaforu üzerinden kapitalist sistemdeki bireyin sınırlamalarını ve bağımlılığını doğrudan yansıtır. Konuyu net bir şekilde ifade etmesine rağmen öğrenci çalışmasındaki gibi Fordizm/Post-Fordizm gibi tarihsel ve sosyolojik bağlamı veya emek-değer ilişkisi gibi daha derin ideolojik mekanizmaları görselleştirememiştir. Daha çok genel bir “modern kölelik” veya “sistem içinde sıkışmışlık” temasını işler, ancak bu durumun ardındaki ideolojik yapıya dair katmanlı bir analiz sunmadığı görülebilmektedir. Öğrenci çalışması (Şekil 7), Marx'ın yabancılaşma ve emek kavramlarını Fordizm ve Post-Fordizm gibi üretim modelleriyle birleştirerek yapısal ve tarihsel bir eleştiri sunmaktadır. Gömlek ve zincir metaforu, sömürünün sürekliliğini ve emeğin farklı zamanlarda nasıl değiştiğini soyut bir şekilde gösterir. Yapay zekâ görselleri, zincir metaforunu doğrudan kullanır, ancak bu kavramsal derinliği veya üretim ilişkilerindeki tarihsel değişimi tartışamaz, daha çok bireylerin sistem içindeki genel anlamda hapsedilişini temsil eder. Öğrenci çalışmasında kullanılan bölünmüş gömlek ve çeşitli şehir silüetleri gibi öğeler, izleyiciyi yeni ve karmaşık metaforlar sunarak daha derin düşünmeye teşvik eder. Zincir gibi daha yaygın ve doğrudan bir simge, yapay zekâ tarafından oluşturulan görsellerde estetik açıdan çekici bir şekilde tekrarlanır, ancak öğrenci çalışmasının görsel zenginliği ve özgünlüğü, yapay zekâ tarafından oluşturulan görsellerden daha düşüktür. Öğrenci çalışmasında (Şekil 7) görüldüğü gibi ideolojik kavramları (örneğin, emek, yabancılaşma ve üretim ilişkileri) basit ve güçlü görsellerle somutlaştırırken, yapay zekâ tarafından üretilen görseller (Bkz. Şekil 8) daha çok iş adamları gibi belirli figürler üzerinden somutlaştırır. Öğrenci

tarafından üretilen görsel (Bkz. Şekil 7) izleyiciyi sorgulamaya ve kapitalist sistemin emeği nasıl dönüştürdüğünü düşünmeye teşvik eder. Yapay zekâ tarafından üretilen görsel ise (Bkz. Şekil 8) bu olguyu bir gerçeklik olarak gösterir ve izleyiciyi durumu gözlemlemeye teşvik ettiği söylenebilir. Bu iki görselin analizi, insan odaklı yaratıcılığın, özellikle eleştirel bakış açısı, kavramsal derinlik ve metaforik zenginlik açısından kapitalist ideolojideki emek, üretim ilişkileri ve yabancılaşma kavramlarını derinlikli bir şekilde görselleştirebilmektedir. Yapay de araçları ise belirli temaları sanatsal ve estetik açılardan etkileyici bir şekilde aktarabilmesine rağmen ideolojinin yapısal mekanizmalarını, tarihsel dönüşümünü ve insanın bu süreçteki karmaşık konumunu insan kadar derinlemesine ve eleştirel bir şekilde ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. Ortaya koyulan bu durum eleştirel, sosyolojik ve sanatsal yorumlamanın görsel iletişim için hayati önemini öne çıkartmaktadır.

Görsel 8. Midjourney. (2025). *A thought-provoking illustration depicting a white-collar and a blue-collar worker chained together in a dynamic landscape of office buildings and industrial machinery, symbolizing the inescapable interdependence and shared constraints imposed by the capitalist economic system.* [Dijital Görüntü]. Midjourney. <https://www.midjourney.com/>

Beşinci öğrenci tarafından üretilmiş görselde (Bkz. Şekil 9) maskelenmiş veya örtülmüş insan figürleri bir arada düzenlenmiştir. Bu figürler farklı renklerdeki plastik poşetler ve ambalajlarla sarılmıştır. Figürlerin yüzleri ve bedenleri tamamen kapalıdır, bu da onların kimliksizleşmesini ve birer nesneye dönüşmelerini vurgular. Grubun en üstünde, "Görmüyoruz, duymuyoruz bilmiyoruz..." yazısı, bu pasifleşmenin ve bilinçsizliğin altında yatan eleştirel bakış açısından kaynaklı bilinçsizliğin açıkça gösterilmesini sağlar. Tüketimin doğrudan bir sonucu olan atık kültürü, figürlerin ayaklarının altında bulunan plastik atık yığınına işaret etmektedir. Baudrillard'ın tüketim toplumu eleştirisi, insan figürlerinin üzerine giydirilmiş veya sarılmış çeşitli renklerdeki plastik torbalar ve ambalajlarla doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Bireyler artık kendilerini sahip oldukları veya tükettikleri şeylerle tanımlarlar. Bedenin bir ambalaj haline gelmesi, kapitalizmin insanı bir metaya indirgeme eğilimini göstermektedir. Guy Debord'un gösteri toplumu fikri görselle bağlantılıdır. Bir gösteri unsuru haline gelen tüketim nesneleriyle donanmış figürler sahip oldukları şeyler ve markalar, onların varoluşunu belirler, gerçek deneyimler yerine görüntüler ve gösteriler aracılığıyla var olurlar. Bununla birlikte, bu gösteri bilinçsizce gerçekleşmektedir. Plastik ambalajların parlak ve farklı renkleri, tüketim dünyasının cazibesini ve çeşitliliğini yansıtır. Bununla birlikte, bu renklerin altında yatan insan figürlerinin belirsiz

olması, bu cazibenin aldatıcı olduğunu gösterir. Zemin üzerindeki atıkların yapısı, tüketimin çevresel ve toplumsal etkilerini gösterir. Görsel (Bkz. Şekil 9.) kapitalist tüketim kültürünün dönüştürücü ve zararlı etkilerine, özellikle bilinçsizlik ve yabancılaşma üzerinden güçlü bir bakış açısı sunmaktadır. Görsel, modern toplumun aşırı tüketim, kimliksizleşme ve çevresel sorunlara duyarsızlığını sembolik ve çarpıcı bir dille ifade eder.

Şekil 9. Odak Grup katılımcısı Öğrenci 5 tarafından geliştirilmiştir. [Telif Hakkı (2025) Öğrenci 5]. (kişisel iletişim, 09 Mayıs 2025).

Yapay zekâ tarafından oluşturulan dört karede (Bkz. Şekil 10), kapüşonlu ve yüzleri örtülü insan figürlerini modern bir şehir veya sokak ortamında gösterir "Görmüyoruz, duymuyoruz bilmiyoruz" gibi ifadeler figürlerin üzerine yazılıdır ve renkli ambalaj ve kâğıt parçalarıyla birleştirilmiştir. Ayaklarının altında ve yakınlarında plastik şişeler, ambalajlar ve çöp yığınları görülmektedir. Neon ışıklı reklam panoları ve şehir manzaraları arka planda yer almaktadır. Görsel tüketim kültürünün yarattığı atık yığınlarını ve insanların bu atıklarla fiziksel olarak nasıl ilişkili olduğunu doğrudan göstermektedir. Figürlerin giysileri ve üzerlerindeki metinler, tüketim eylemi ile bunun getirdiği bilinçsizlik arasındaki bağlantıyı oluşturduğu söylenebilir. Figürlerin kapüşonlu ve yüzlerinin belirsiz olması, bireyin kentsel ve tüketim odaklı ortamda yabancılaşmasını ve kimliksizleşmesini gösterir. Eleştirel düşünme ve duyarlılığın azaldığını ve insanların çevrelerindeki sorunlara karşı pasif kaldığını gösteren metinler "Görmüyoruz, duymuyoruz, bilmiyoruz" parlak reklam panoları ve elektronik ekranlarla görülmektedir. Modern şehirlerde yaşayan insanlar sürekli olarak görsel bombardımana maruz kalmalarına rağmen bu bombardımana eleştirel bir bakış açısı getiremezler. Parlak ışıklar ve renkler, gösterinin cazibesini ve çekiciliğini artırır. Bu durum tüketim kültürünün göz kamaştırıcı ama yüzeysel çekiciliğini vurgularken, altındaki karanlık ve bilinçsiz gerçeği ortaya çıkarır. Çöp yığınlarının dokusu, tüketimin çevresel etkilerini gösterir. Yapay zekâ tarafından oluşturulan bu görseller, tüketim kültürünün hem birey hem de çevre üzerindeki zararlı etkilerini net bir şekilde betimler. "Görmüyoruz, duymuyoruz, bilmiyoruz" metinlerinin doğrudan kullanımı, eleştirel bir farkındalık yaratmaya ve mesajı güçlendirmeye yardımcı olur. Bununla birlikte, görsel metaforların karmaşıklığı açısından öğrenci çalışmasına (Şekil 9.) kıyasla, bu eleştirel derinlik doğrudan metin kullanımıyla sağlanmıştır. İki görselin karşılaştırmalı analizi, kapitalist ideolojinin tüketim, yabancılaşma ve gösteri toplumu temalarını yapay zekâ destekli üretim ve insan odaklı yaratıcılık aracılığıyla farklı şekillerde ele aldığını göstermektedir. "Görmüyoruz, duymuyoruz, bilmiyoruz" teması üzerinden her iki görsel de benzer bir eleştirel mesaj taşımaktadır.

Bununla birlikte, Şekil 9.'da gösterildiği gibi, öğrenci çalışması figürleri tamamen ambalajlarla örterek daha soyut ve yaygın bir yabancılaşma metaforu sunar. Şekil 10'da gösterildiği gibi, YZ görselleri figürlerin üzerine doğrudan metin yazarak bu mesajı daha somut ve net bir şekilde ifade eder. Yapay zekâ, doğrudan mesaj göndermeyi tercih ederken, öğrenci çalışması (Şekil 9.) kavramsal ve estetik açıdan daha derin bir yorum alanı sunar. Yabancılaşmanın ve metalaşmanın daha güçlü bir metaforu, öğrenci görselindeki figürlerin (Bkz. Şekil 9) tüketim nesnelereyle bütünleşmesidir. Yapay zekâ görsellerinde (Şekil 10) metinlerin doğrudan yer alması, mesajı daha net hale getirir, ancak metaforik öğelerin miktarı azalır. Yapay zekâ, öğrenilen yöntem ve kalıpları estetik olarak bir araya getirme konusunda başarılı olsa da soyut kavramları insana özgü bir şekilde yorumlama ve dönüştürme yeteneğine sahip değildir. Öğrenci çalışmasında (Şekil 9), karanlık arka plan ve plastik yığınları, bilinçsizliğin ve atık kültürünün önemini vurgulamaktadır. Her iki görsel de kapitalist ideolojinin tüketim, yabancılaşma ve bilinçsizlik gibi özelliklerine atıfta bulunur. Yapay zekâ daha çok görsel "doğrudanlığa" odaklanırken, insan yaratıcılığı daha çok estetik ve kavramsal derinlikten beslenirken, her ikisi de izleyiciyi mevcut toplumsal durumu sorgulamaya teşvik etmektedir. Şekil 10'da gösterildiği gibi, öğrenci çalışması soyut kavramları güçlü metaforlarla bütünleştirerek derin bir eleştirel bakış açısı sağlarken, yapay zekâ görsel mesajları daha doğrudan ve net bir şekilde iletmekte başarılıdır. Her iki yaklaşım da kapitalist ideolojinin karmaşık etkilerini görselleştirmeye katkıda bulunmakla birlikte, YZ'nin doğrudan sanatsal betimleme ve estetik sentezleme yeteneği, insan yaratıcılığının sanatsal yorumlama ve kavramsal derinliğiyle karşılaştırılabilir.

Görsel 10. Midjourney. (2025). *In a somber, contemporary art-style illustration, a group of anonymous figures stands amidst a desolate urban wasteland of consumer debris, their bodies and faces entirely obscured by branded packaging and plastic waste to symbolize the dehumanizing alienation and loss of individuality within late-capitalist society*

[Dijital Görüntü]. Midjourney. <https://www.midjourney.com/>

Altıncı öğrenci görselinde (Bkz. Şekil 11) gösterildiği gibi üst kısımda büyük, koyu renkli bir insan silüeti yer almaktadır. Figür, "ŞAN", "SAYGINLIK", "POPÜLER", "PARA", "BAŞARI", "İTİBAR" ve "ŞÖHRET" gibi kapitalist değerleri temsil eden kelimelerle düzenlenmiştir. Bu karakter, sanki bir ödül veya ulaşılmaz bir ideal gibi görülmektedir. Görselin alt kısmında ise çeşitli ten renkleri ve kolluklarla bu ideallere ulaşmaya çalışan birçok el yükselmektedir. Bu eller toplumun çeşitli kesimlerinden bireylerin bu hedeflere ulaşmak için harcadıkları çabayı ve arzuyu temsil ettiği söylenebilir. Görselin üst kısmındaki kelimeler, kapitalist ideolojinin bireylere dayattığı başarı

tanımlarını gösterir ve bu tanımların genellikle zenginlik, şöhret ve popülerlik üzerinden inşa edildiğini gösterir. Bu değerler tüketim ve arzunun sürekli bir döngüsünü başlatır. Bu ödüllere ulaşmak için insanlar çeşitli tüketim kalıplarını benimser. Bir nesne olarak arzu edilen silüet, başarının ve şöhretin metalaşmış bir şeklidir. Eller bu metalaşmış hedefe ulaşmaya çalışan insanlardır. Guy Debord'a göre gösteri toplumu, bir kişinin gerçek özünden uzaklaşarak bir "gösteri" veya "imaj" oluşturmasıyla ilişkilidir. Bu metalaşmış imajlar, insanların yaşamlarını bir gösteriye dönüştürür. Yukarı uzanan ellerin çokluğu ve silüetin yüksek konumu, bu hedeflere ulaşmanın zorluğunu ve çoğu zaman ulaşılmazlığını göstermektedir. Bu durum, Marxist bir bakış açısından, kapitalist sistemde alt sınıfların üst sınıflara ait görünen bu "başarı" göstergelerine ulaşmak için verdikleri mücadeleyi ve bu mücadelenin çoğu zaman başarısızlığını temsil edebilir. Hedef sistemin sürekli olarak ürettiği bir yanılısamadır. Silüetin koyu rengi ve gölge gibi duruşu, bu hedeflerin soyut ve bazen ulaşılmaz olduğunu vurgular. Bu ideallerin cazibesini ve çekiciliğini göstermek için parlak kelimeler kullanılır. Aşağıdan yukarıya uzanan ellerin kompozisyonu, bireylerin ortak ama başarısız bir hedefe yönelik dinamik çabalarını yansıtır. Öğrenci çalışması (Bkz. Şekil 11), kapitalist ideolojinin bireysel başarı ve şöhret miti üzerinden bir arzu döngüsü yarattığına dair güçlü bir eleştirel duruş sergiler. Ayrıca, bu hedeflerin çoğu zaman yanılısamalı olduğuna ve insanların bu sistem içinde birer arayış figürü haline geldiğine dikkat çeker. Görsel, modern toplumdaki değerleri ve bunların bireyler üzerindeki etkilerini inceler.

Şekil 11. Odak Grup katılımcısı Öğrenci 6 tarafından geliştirilmiştir. [Telif Hakkı (2025) Öğrenci 6]. (kişisel iletişim, 09 Mayıs 2025).

Yapay zekâ tarafından oluşturulan görsel (Bkz. Şekil 11), dört farklı karede bir insan silüetinin elleri yukarıya doğru uzandığı ve üstte "SUCCESS", "FAME", "MONEY", "POPULARITY" ve "ACHIEVEMENT" gibi kelimeleri içeren benzer temaları işlemektedir. Görselde kalabalık kitleyi, koyu tonlar ile gösterilen eller temsil etmektedir. Görsellerdeki kelime grupları ve bu kelimelerden oluşan figürler, kapitalist sistemde başarının para, şöhret ve popülerlik gibi kavramlarla nasıl tanımlandığını göstermektedir. Bu kelimeler insanların arzuladığı ve ulaşmaya çalıştığı metalaşmış hedefleri temsil eder. Aşağıdan uzanan ellerin yoğun ve bazen tekdüze görünümü, kapitalist sistemde bireylerin ortak bir arzu nesnesine doğru nasıl yönlendirildiğini ve bu süreçte tek tipleşme eğilimini düşündürülebilir. Silüetin çoğu zaman ellerin üzerinde, yüksekte ve bazen ulaşılamaz gibi görünmesi, kapitalist başarı mitinin çoğu insan için bir yanılısama olduğunu ve gerçekte sadece küçük bir azınlık tarafından

erişilebilir olduğunu ima eder. Koyu silüetler ve eller tipik olarak açık, açık renkli arka planlar üzerinde gösterilir. Yapay zekâ tarafından oluşturulan bu görseller (Bkz. Şekil 12), bireylere kapitalist ideoloji tarafından dayatılan başarı hedeflerini ve bu hedefleri gerçekleştirmek için kitlelerin çabalarını net bir şekilde betimler. YZ görsellerinde, öğrenci çalışmasında olduğu gibi, kültürel bağlamın içselleştirilmesi veya bireyin iç mücadelesinin nüansları gibi daha derin eleştirel katmanlar daha az belirgindir. Şekil 11'de gösterildiği gibi, öğrenci çalışması, "ŞÖHRETİM" gibi bireysel ve bağlılık belirten ifadelerle başarının bireyselleşmiş ama yine de sisteme bağlı bir arzu olduğunu daha özel bir şekilde vurgular. Bununla birlikte, yapay zekâ görselleri (Bkz. Şekil 12) doğrudan mesaj aktarımına odaklanır ve kavramları daha yaygın bir şekilde ifade eder. Öğrenci çalışması (Bkz. Şekil 11), fikirlerin dilde ve bireylerde nasıl yansıdığına dair daha kapsamlı bir bakış açısı sağlar. Silüet ve yukarı uzanan eller her iki görselde de kullanılır. Öğrenci çalışması silüetinin üzerindeki yazıların düzensiz sıralanması, insan çabasının ve ideolojinin organik ve bazen kaotik doğasını gösterir. YZ görsellerinde ise metinler daha düzenli ve tasarım açısından daha tek düze bir şekilde ifade edildiğinden, metinler daha kontrollü ve standardize bir şekilde ifade edilebilir. Her iki görsel de bir hedefe ulaşmak için çaba duygusu görülebilmektedir. Öğrenci tarafından düzenlenen görseldeki (Şekil 11) ellerin çizim tarzındaki detaylar öne çıkarken, YZ görselleri daha çok kitlelerin kolektif ve yoğun çabalarına odaklanmaktadır. YZ çalışmaları daha genel ve doğrudan bir eleştirel mesaj iletmekte başarılıdır, ancak öğrenci çalışması (Bkz. Şekil 11) bu eleştiriyi kültürel ve dilsel bağlamda derinleştirir. YZ görselinde (Bkz. Şekil 12), mevcut verilerden öğrenerek genel bir başarı arayışı imajını oluştururken, insan yaratıcılığı kişisel ve kültürel bakış açılarını da dahil edebilmektedir. Öğrenci tasarımında görüldüğü gibi (Bkz. Şekil 11), öğrenci çalışması kavramları daha kişiselleştirilmiş, özgün ve kültürel olarak içselleştirilmiş bir şekilde aktarırken, YZ görsel mesajları daha doğrudan, açık ve estetik açıdan çarpıcı bir şekilde iletmekte başarılıdır. Her iki yaklaşım da kapitalist ideolojinin karmaşık etkilerini görselleştirmeye katkıda bulunmakla birlikte, YZ'nin doğrudan sanatsal betimleme ve estetik sentezleme yeteneği, insan yaratıcılığının sanatsal yorumlama ve kavramsal derinliğiyle karşılaştırılabilir.

Görsel 12. Midjourney. (2025). *A minimalist, high-contrast illustration featuring a towering dark silhouette inscribed with bold white typography of capitalist aspirations like 'SUCCESS' and 'POWER', looming over a dense sea of diverse hands reaching upward in a collective yet futile struggle for these illusory goals.* [Dijital Görüntü]. Midjourney. <https://www.midjourney.com/>

SONUÇ

Bu çalışma, yapay zekâ destekli görsel üretim süreçleri ile insan odaklı yaratıcılığı karşılaştırmalı bir perspektifle ele alarak, tasarımın küresel kapitalizmin üretim-tüketim ilişkileri içindeki konumunu ve birey üzerindeki ideolojik etkilerini çözümlenmiştir. Araştırma kapsamında, Fransız İhtilali sonrası gelişen kapitalist dinamiklerin tasarımı salt bir ihtiyaç giderme aracından öte, "estetize edilmiş bir meta" formuna dönüştürdüğü saptanmıştır. Bu bağlamda emek ve ideolojik yeniden üretim süreçleri, insan ve yapay zekâ arasındaki temsil farkları üzerinden eleştirel bir süzgeçten geçirilmiştir.

Araştırma bulguları, insan odaklı yaratıcılığın sembolik zenginlik, duygusal aktarım ve kavramsal derinlik açısından yapay zekâ çıktılarında oranla belirgin bir üstünlük sergilediğini ortaya koymaktadır. Öğrenci tasarımlarının, ideolojinin soyut katmanlarını, toplumsal yansımalarını ve birey psikolojisi üzerindeki tahribatını daha derinlemesine ve eleştirel bir tutumla görselleştirebildiği gözlemlenmiştir. Buna karşın yapay zekâ destekli üretimin, teknik ve estetik açıdan etkileyici sonuçlar verme kapasitesine sahip olmasına rağmen, ideolojinin içsel çelişkilerini, yabancılaştırıcı etkilerini ve karmaşık sosyopolitik katmanlarını çözümlenmede yetersiz kaldığı saptanmıştır. Yapay zekâ çıktıları, olayları genellikle yüzeysel bir betimleme veya estetik bir sunum seviyesinde bırakmakta, mevcut verili sistemin dışına çıkarak muhalif bir söylem veya kapsamlı bir ideolojik ifşa sunamamaktadır. Mevcut algoritmik yapının, statükoyu sorgulayan eleştirel bir bilinç geliştiremediği bu çalışmayla ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak, görsel iletişim tasarımında yapay zekâ etkili bir araçsal işlev görmesine rağmen ideolojik analiz ve toplumsal süreçlerin sanatsal yorumlanmasında insan faktörünün vazgeçilemez olduğu görülmektedir. Bu çalışma, öğrencilerin kavramsal kavrayışlarını ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmede soyut kavramların somutlaştırılmasının önemini vurgulamakta, insan-YZ etkileşiminin sınırlarını ve potansiyelini tanımlayarak akademik literatüre özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aglietta, M. (1979). A theory of Capitalist Regulation: The U.S. experience. (D. Fernbach, Çev.). New Left Books.
- Baudrillard, J. (2016). Tüketim Toplumu. Çev. Hazal Deliceçaylı, Ferda Keskin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Debord, G. (2006). Gösteri toplumu. (A. E. Koca, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2012). Pozitivist Metodoloji ve Ötesi. Ankara: Erk Yayınları.
- Foster, H. (2015). Tasarım ve Suç. Çev. Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Foucault, M. (2000). Hapishanenin doğuşu. (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi.
- Fuchs, C. (2019). Dijital Emek ve Karl Marx. (Çev. T. E. Kalaycı ve S. Oğuz). İstanbul: Nota Bene.
- Gramsci, A. (2012). Hapishane Defterleri: Amerikanizm ve Fordizm. (F. Keskin, Çev.). Kalkedon Yayıncılık.
- Harvey, D. (2014). Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri. (S. Savran, Çev.). Metis Yayınları.
- Heskett, J. (2013). Tasarım. Çev. Erkan Uzun. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları. İstanbul: Evrensel Yayınları.
- Horkheimer, M. & Adorno, T. W. (2014). Aydınlanmanın diyalektiği: Felsefi fragmanlar. (N. Ülner, Çev.). Kabcacı Yayınevi.
- Kırcaali, G. (2004). “Özel Eğitimde Fokus Grup Araştırmaları”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi. Sayı: 5.
- Marx, K., & Engels, F. (2013). Alman İdeolojisi, Çev. Tonguç Ok ve Olcay, Geridönmez.
- Marx, K. & Engels, F. (2014). Komünist manifesto (C. Üster, Çev.). Can Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık.